

Demokratiska avatarer

Mikael Sundström

Det är många som knäfallit i bön och tillförsikt framför IT-altaret de senaste 5–6 åren. Internet-guden har haft många att frälsa eftersom vi ju, åtminstone om vi skall tro IT-prästerskapet, med högsta fart är på väg in i "informations-samhället" vad det nu kan tänkas betyda. Möjligen har det först så samstämmiga Kyrie Eleison mattats av något under det senaste året när gudomen visade sig mindre allsmäktig än man hoppats. Somliga bönpallar har alldeles fallit överända, andra ser påtagligt luggslitna ut, men det finns fortfarande många troende. IT-revolutionen är bara litet försenad, men den kommer.

Bland statsvetarna var demokratitänkare snabbt på plats. Det finns flera anledningar till detta, men det akut bristande allmänintresset för traditionell partipolitik, och därmed traditionella demokratiska kommunikationskanaler kanske är den mest påtagliga. Om man i soffpotatisarnas tidevarv kunde föra den demokratiska valprocessen ända bort till soffan så att medborgaren, täckt med ostbågssmulor och pizzaslamsor, kunde ligga kvar bland soffkuddarna och med sitt fettglänsande pekfinger t(r)ycka till i olika frågor, så kanske man kunde återuppliva demokratin? En intressant tanke, om än med en rad vidhäftade problem. I vart fall har, helt följriktigt, många olika studier behandlat tekniska aspekter av olika valsystem som använder Internet-infrastrukturen (och det är vad Internet är: en infrastruktur, vare sig mer eller mindre). I Sverige hörs ropen skälla: Kalix åt alla! För Kalixinitiativet är ju revolutionerande. Eller är det? Kruxet är ju i slutändan frågan vad som egentligen utgör en revolution.

"IT-revolution" är ett blött, stött och synnerligen nött ord i debatten. Det används lättvindigt som en beteckning för alla sorters förändringar, oavsett hur genomgripande de är – eller inte är. Men förändring är inte automatiskt revolution. Många förändringar, både till det bättre och till det sämre, är snarare av *evolutionär* karaktär, och detta gäller i sanning IT-utvecklingen. Det är slående hur en del element i "revolution-diskursen" är repriser från införandet av t.ex. lokalradio, (i synnerhet med amerikanska förtecken), lokal-TV, video och (franska) Minitel. Den "revolution" vi nu upplever handlar inte så litet om minskande kommunikationskostnader än något annat. Det innebär mindre besvär och mindre kostnader för medborgaren att snoka reda på offentlig information med ny informationsteknik än tidigare, men detta beror delvis på att det också är billigare och mindre besvärligt för myndigheter att tillhandahålla den på det viset. Detta är enkla marknadskrafter i arbete, marknadsanpassad *evolution*: inte revolution.

Detta skall inte tolkas som misstro mot vad evolutionära förändringar kan innebära. Bättre kommunikation kommer att gynna alla sektorer i samhället, och även demokratisk kommunikation får på så vis en skjuts framåt. Det kan dock vara värt att ibland fundera utanför det evolutionära, och försöka lokalisera förändringar som verkligen skulle kunna räknas som revolutionerande – revolutionerande för demokratin och för demokratisk kommunikation. En sådan visserligen embryonisk tanke kommer kort att behandlas i denna text.

Även om de presenterade tankarna förmodligen skulle kunna implementeras med hjälp av befintlig teknik, är det inte den tekniska implementeringen som intresserar mest här, utan själva *konceptet*, som ju i vilket fall kräver såväl organisatoriska som tekniska förändringar för att kunna realiseras. I blickfånget sätter vi den demokratiska medborgaren och hur han/hon kommunicerar med sina gelikar och med sina representanter. Vi måste då, liksom så många demokratiteoretiker, fundera över det demokratiska samtalets natur, och vilka kriterier som måste gälla för att detta skall anses fungera tillfredsställande. Vi måste också acceptera att det demokratiska samtalet äger rum i en större kontext, där det kan resas krav som ibland går stick i stäv med demokratiska ideal.

Utan att fördjupa oss allt för mycket i demokratiteori kan vi konstatera att det demokratiska idealsamtalet i mångt och mycket vilar på *argumentet*. Detta har uttalat diskuterats av många teoretiker, inte minst Habermas, men det ligger som implicit grundsten i nästan alla demokratidiskussioner. Det är medborgarnas argument som skall vägas, förfinas, och slutligen resultera i mer handfast handling. Frågan är i vilken utsträckning personen *bakom* argumentet skall tas i beaktande som *del* av argumentet. Det är lätt att konstatera att element som hudfärg, kön och utseende inte bör tas i beaktande när argumentet analyseras. Å andra sidan svävar inte argumentet fritt: personen bakom argumentet kan ha en större agenda där strategiska hänsyn kan modifiera hur argumentet förs fram. Personen kanske kortsiktigt väljer en position som går emot hans/hennes större helhetsplan för att lättare arbeta sig fram mot slutmålet. Det är helt enkelt svårt att isolera argumentet från personen, eftersom en fullständig analys av argumentets sanna natur sett i sitt större sammanhang görs omöjlig. Redan här skymtar paradoxen. Om argumentet inte kan isoleras från den fysiska personen så kan man ju heller inte hindra att ovidkommande fakta om personen, som t.ex. kön, kan komma att fördunkla analysen av argumentet.

I det demokratiska samtalet måste man även kunna föra fram åsikter som inte delas av majoriteten utan att för den skull riskera repressalier. Det enda sättet att garantera detta är att tillåta medborgaren att vara anonym när möjligen obekväma synpunkter ventileras. Valhemligheten är just ett exempel på detta – man skall kunna vara fri att anonymt rösta på vem man vill utan att drabbas negativt om man råkar lägga rösten ”fel”. Samtidigt är det ju fantastiskt att det mest betydelsefulla argumentet i en representativ demokrati, själva valhandlingen, är hemlig. Det är ju här som medborgaren verkligen måste upp till bevis. En röstning som går stick i stäv mot tidigare framförda åsikter borde ju vara möjlig att ta i beaktande för andra medborgare när framtida argument förs fram. Här är paradoxens andra ansikte: när anonymitet används för att skydda

---

medborgaren mot möjliga repressalier blir analysen av argumentet i dess vidare kontext lidande.

Som vi noterade sker inte demokratisk kommunikation i isolering. Samhällets syn på kommunikation färgas av säkerhetsaspekter av olika slag. Med absolut anonymitet försvinner ju möjligheten att hålla enskilda personer ansvariga för sina handlingar, vilket i en osäker värld knappast är ett optimalt läge, oavsett vad demokratisk kommunikation idealiskt sett bör innebära.

För att komma runt paradoxen, och nå en situation där man *både* kan följa en persons argument över längre tid för att bättre kunna analysera dem, *och* garantera medborgarnas säkerhet när obekväma argument förs fram måste man på något sätt avskilja den demokratiska medborgaren från den fysiska personen. Det är här denna texts titel kommer in. Med hjälp av *demokratiska avатарer* skulle det vara möjligt att göra just denna separation och lösa den gordiska paradoxknuten.

Idén med *avatarer* är inget nytt. Ordets ursprung är hinduiskt och betyder ungefär en guds nedstigande i mänsklig gestalt. Guden "styr" då sin mänskliga inkarnation, sin avatar, utan att för den skull förlora sin gudomlighet. Den nuvarande formen av ordet används framför allt (men inte uteslutande) i samband med olika interaktiva spel som förs via Internet. En spelare dyker upp i spelvärlden via just en avatar: en karaktär som han/hon ger namn och som sedan på olika sätt interagerar med andra spelare. Det finns inget lätt sätt för en spelare att snoka fram den fysiska personen bakom avataren, men man har möjlighet att umgås med spelinkarnationen av spelaren på de sätt spelet medger: inte sällan via chat. Samma princip används av webbsiter där man "bara" umgås utan att spela. Här väljer de inblandade ett "nick" (nickname) som sedan blir ansiktet utåt när man umgås. Om man behåller ett "nick" en längre tid kan man socialisera på ett djupare plan: andra deltagare lär känna en bestämd "nick" och dennes olika karaktärsegenskaper. Besvärande argument eller antisocialt beteende byggs in i den bank av egenskaper som övriga deltagare associerar med en "nick", precis som man lär känna och tycka om (eller inte tycka om) fysiska personer, utan att de fysiska personerna någonsin möts. Denna identitetslösa kommunikation, denna *pseudonymitet*, har uppmärksammats av olika samhällsvetare, främst sociologer, som, helt väntat, funnit möjligheten att kommunicera utan att avslöja kön, ras etc. vara intressant och nydanande.

Demokratiska avатарer kräver mer systematisk hantering, men logiken är densamma som för spelavatarer. Medborgaren måste fördes med en fast avatar (t.ex. vid myndighetsdagen, eftersom han/hon ju då faktiskt välkomnas in i samhällets *demos*) som kan användas för demokratisk kommunikation både med andra medborgare och med demokratiska representanter.

Även om tanken med *demokratiska avатарer* inte på något sätt är färdigutvecklad kan vi lätt konstatera vissa föreskrifter som måste gälla vid upprättandet och hanterandet av dem. I motsats till spelavatarer får det inte vara möjligt att "byta" demokratisk avatar: det är viktigt att andra medborgare på allvar kan "lära känna" avataren över lång tid. Ingenting hindrar att avatarens olika utsagor lagras i "avatarregister", så att det är lätt att få en historisk överblick över

---

avatarens synpunkter. Om avataren ges möjlighet att rösta behövs inte heller valhemligheten: valhandlingen blir tvärtom en naturlig del av avatarens demokratiska argumentation.

När den *demokratiska avataren* för första gången aktiveras måste den vara befriad från information som hört till medborgarens tidigare liv. Det blir på så sätt möjligt att träda in i *demoset* som en "ren" medborgare, utan att behöva tyngas av bråte från pre-demos dagar.

Det måste vara möjligt att ofta eller alltid välja att kommunicera via sin avatar med andra medborgare och med sina demokratiska representanter och/eller med *deras* avатарer. Detta kräver centrala insatser så att man i kan ta reda på att det verkligen är en "riktig" avatar man kommunicerar med. Det måste finnas ett centralt avatarregister och system som kan kontrollera lokala kommunikationsnoder med detta register. Man får ju inte kunna anta någon annans avatar, och avatarens okränkbarhet måste garanteras av staten.

Alla medborgare måste ha jämlika eller åtminstone jämförbara möjligheter att använda sin avatar. Detta betyder inte alls att man måste erbjuda en egen kommunikationsenhet till varje enskild individ, men bara att man måste garantera *tillgång* till avataren för varje medborgare.

Det får inte vara möjligt för utomstående att koppla samman avataren med den fysiska personen: detta skulle ju öppna portarna för olika repressalier. Medborgaren kan ju avslöja vem hans/hennes avatar är, men detta är ett eget beslut som dessutom är oåterkalleligt.

Samordningen mellan avatarens kommunikationsrättigheter och samhällets säkerhetskrav måste redas ut av *demoset*. Det är ju möjligt att t.ex. alltid implementera och kräva öppen, ickekrypterad kommunikation mellan avатарer eftersom kopplingen avatar/fysisk person normalt är omöjlig att göra. Det är förstås också möjligt att man efter graverande (och tidigare preciserad) kommunikation, som t.ex. planering av svåra brott under extrema fall kan låta myndigheter få reda på vem som står bakom avataren (t.ex. via domstols godkännande). Man måste dock vara medveten om att detta försvagar grundidén med avатарer, men det kan som sagt finnas hänsyn som är så viktiga att inte ens demokratisk kommunikation får dominera.

Implementering av *demokratiska avатарer* skulle med rätta kunna sägas vara revolutionerande, eftersom en paradox som är lika gammal som demokratin själv med teknikens hjälp plötsligt skulle kunna lösas upp. Det är svårt att tro att det inte skulle vara möjligt att realisera tanken på *demokratiska avатарer* redan med befintlig teknik, men givetvis finns mycket att begrunda som gäller uppdelningen av fysisk person från avatar, och vilka rättigheter som gäller de två entiteterna.

En sak måste dock konstateras: det ovan beskrivna är inget som uppstår som följd av marknadsstrukturer: kostnaderna är ekonomiska, men vinsterna är demokratiska. Det går därför inte att luta sig tillbaka och panglosskt hoppas att allt skall lösa sig till det bästa. Det krävs *vilja* för att genomföra revolutionerande ting, inte bara ekonomi.
